

I.10. PRINCIPAT D'ANDORRA

Pere CAVERO
Llicenciat en història

L'any 1993 culmina el procés constitucional del Principat d'Andorra. S'aprova la Constitució i un conjunt de lleis que la complementen, anomenades lleis qualificades. Aquest corpus legislatiu significa la definició i l'estructuració jurídica, legal i política d'Andorra.

El pas següent és l'aplicació social i política exterior i interior de la Constitució en la vida quotidiana.

A finals de l'any 1993 s'escull el Consell General. És un Consell General molt fragmentat, el qual nomena un Govern a principis de l'any 1994. Una qüestió de confiança perduda significa l'elecció d'un nou Govern l'any 1995. L'any 1997 hi ha eleccions. El resultat és una majoria absoluta la qual nomena l'actual Govern.

La Constitució afirma, en el títol 1, article 2, *La llengua oficial de l'Estat és el català*.¹ Aquesta proclamació constitucional confirma una pràctica secular.²

Els textos legals públics esmenten el català, l'idioma català o la llengua oficial bàsicament en el *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, en el *Butlletí del Consell General* i en el *Diari Oficial del Consell General*, en diversos àmbits: contractació de persones i serveis, reglamentació comunal i governamental, legislació i dret internacional emanats dels diversos poders: Consell General —poder legislatiu—, Govern, Consell Superior de Justícia —òrgan de govern de la justícia—, Tribunal Constitucional, Comuns —institucions del poder local— i entitats públiques i/o parapúbliques.

Contractació

La contractació de persones és una pràctica de totes les institucions. Aquestes institucions esmenten l'idioma català de diferent manera segons l'origen i la finalitat.

1. *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, número 24, pàgina 3, de data 4 de maig de 1993.

2. Vegeu BADIA i GOMIS, Montserrat (1995): «Referències lingüístiques en la legislació andorrana», *REVISTA DE LLENGUA I DRET*, núm. 23, juliol de 1995, Escola d'Administració Pública, Generalitat de Catalunya, Barcelona, pàg. 53-101.

El Consell General, mitjançant la Sindicatura —presidència del Consell General—, demana domini del català.

El Govern assenyala —segons l'objectiu de l'edecte, forma habitual de contractació— amplis coneixements del català, català parlat, català parlat i escrit, domini del català i/o de la llengua catalana (a més a més, segons l'edecte, de castellà i francès i coneixements de l'anglès), parlar correctament (el català), parlar i escriure correctament (el català). Altres ressenyes són: *Diploma de nivell B de català, expedit pel Govern, si es posseeix*, i *Es valorarà estar en possessió d'alguna titulació de català*.

El Servei de Política Lingüística del Govern demana un nivell E de català.

El Ministeri d'Educació³ del Govern requereix la titulació de filologia i *Diploma de nivell B de català, expedit pel Govern, si es posseeix* per reclutar mestres i professors del cos d'ensenyament i assessors dels centres d'autoaprenentatge de català.

Els Estudis Virtuals —Universitat del Principat d'Andorra— *valoraran el diploma de nivell B de català*.

Aspectes a assenyalar són la demanda de material (corrector de català, diccionari de català word per a Windows i Interfície catalana) per als serveis informàtics escolars del Ministeri d'Educació i l'edició pel Ministeri de Turisme⁴ de catàlegs i prospectes turístics en català i altres idiomes.

El Consell Superior de Justícia esmenta domini del català i/o de la llengua catalana —i coneixement del castellà i del francès, segons l'edecte—, i *es valorarà domini del català*.

El Tribunal Constitucional demana domini del català.

Els Comuns demanen:

- Català: Ordino.
- Idioma (català): Canillo.
- Català parlat: Encamp, Ordino.
- Català parlat i escrit: Ordino.
- Coneixements del català: Canillo i Escaldes-Engordany.
- Diploma de nivell B de català, expedit pel Govern: Encamp.
- Domini del català i/o de la llengua catalana: Canillo, Encamp, Ordino, la Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria.
- Domini del català escrit i parlat: Canillo, Encamp, la Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria.

3. Segons la legislatura, el Ministeri d'Educació comprèn Joventut i Esports.

4. Segons la legislatura, el Ministeri de Turisme comprèn Cultura.

- Domini del català oral i escrit: Encamp, la Massana.
- Escriure i redactar correctament el català: Encamp, Ordino.
- Parlar català: Ordino, Andorra la Vella.
- Parlar correctament el català: la Massana, Andorra la Vella.
- Parlar i escriure el català/idioma: Canillo, Encamp i Escaldes-Engordany.
- Parlar i escriure correctament: Encamp, Ordino, la Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria i Escaldes-Engordany —el qual afegeix l'idioma—.
- Parlar i escriure correctament el català: Canillo, Encamp, la Massana, Andorra la Vella i Escaldes-Engordany.

Els edictes de contractació de les entitats públiques i/o parapúbliques assenyalen:

- La Caixa Andorrana de Seguretat Social diu: català/idioma, català parlat i escrit, domini del català i/o de la llengua catalana, domini del català a tots els nivells, parlar i escriure el català, parlar i escriure correctament el català.
- La Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra afirma: parlar i escriure perfectament el català.
- El Centre Hospitalari Andorrà afirma: parlar correctament el català.
- L'Escola de Formació de Professions Esportives de Muntanya afirma: diploma de nivell B, expedit pel Govern.
- Les Forces Elèctriques d'Andorra assenyalen: català, català escrit i parlat, domini del català, parlar i escriure correctament el català.
- L'Institut Nacional Andorrà de Finances demana: domini del català.
- L'Organisme de Ràdio i Televisió d'Andorra requereix: parlar i escriure correctament el català.
- El Servei Andorrà d'Atenció Sanitària pública: català escrit i parlat, domini del català i/o de la llengua catalana —alguna vegada esmenta castellà i francès, valoració de l'anglès—, domini oral i escrit, parlar i escriure correctament.
- El Servei de Telecomunicacions d'Andorra demana: català escrit i parlat, llengua catalana, parlar i escriure correctament.
- El Col·legi Sant Ermengol requereix: domini del català, ésser professor de català per contractar un educador.
- L'Entitat d'Estacions de Muntanya Arinsal/Pal demana: domini del català i/o de la llengua catalana.
- L'Escola especialitzada N. S. de Meritxell diu: català parlat, català

parlat i escrit, domini del català parlat i escrit, parlar i escriure correctament el català.

- La Federació Andorrana de Futbol diu: domini del català i/o de la llengua catalana, diploma de nivell B de català, expedit pel Govern.
- El Fons Andorrà de Garantia d'Automòbils requereix: escriure i parlar correctament el català.
- La Mútua General d'Aigües del Riu Madriu requereix: català escrit i parlat.
- L'Oficina Andorrana d'Entitats Assegurança d'Automòbil demana: parlar i escriure correctament el català.

Reglamentació

El Govern exerceix la capacitat reglamentària per atorgar el permís d'exercici de professions liberals (logopeda, odontòleg, oftalmòleg, ortofonista) i demana: amplis coneixements del català, domini del català, titulació de català. El català parlat es preveu, de forma obligatòria, en el Reglament del joc de bingo. El Ministeri d'Economia demana domini del català i/o de la llengua catalana per exercir de taxista.

Ensems, el català es present en:

- *Reglament de funcionaris del Centre Penitenciari*: parlar i escriure correctament (any 1993, *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, número 53).⁵
- *Estatut intern del personal docent dependent del Govern*: lectorat de català a l'estranger (1993, 71).
- *Pla d'estudis de l'escola universitària d'infermeria*: reglamenta el coneixement del català a l'accés i durant els estudis (1993, 71).
- *Reglament per a l'apreciació de la suficient integració a Andorra*: «coneixement i comprensió de la llengua catalana. S'entén que la persona interessada posseeix un coneixement i una comprensió suficient de la llengua catalana si és capaç d'entendre les preguntes previstes en l'apartat següent i pot respondre-les en català» i «Se suposen integrades a la societat andorrana les persones [...]», b) «les que acreditin disposar de la certificació, lliurada pel Servei de Formació d'Adults del Ministeri d'Educació, Joventut i Esports, d'haver assolit el nivell A de català» (1994, 51).

5. En endavant any, número del *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, ex. 1993, 71.

- *Reglament de centres privats*: «El català és la llengua pròpia del sistema educatiu andorrà». «Les comunicacions dins i fora dels centres docents privats han d'ésser sempre en aquesta llengua» (1994, 72).
- *Modificació de l'estatut intern del personal docent dependent del Govern d'Andorra*: lectorat de català, exàmens oficials de català (1995, 41).
- *Pla nacional de serveis socials d'Andorra*: «Publicacions i traduccions al català de documents internacionals» (1995, 54).
- *Decret del programa de primera ensenyança i Decret del programa d'educació maternal de formació andorrana*: llengua vehicular és el català, comprendre'l, utilitzar-lo amb fluïdesa i precisió (1997, 53).

Els Comuns tenen capacitat reglamentària, i el Comú de la Parròquia d'Ordino l'exerceix, en redactar el reglament del cementiri comunal (1994, 44) en el qual accepta inscripcions en castellà, català, francès i llatí.

Legislació

El Consell General preveu el català en diversos textos legislatius:

- *Llei qualificada d'educació*: «Impulsar el català com a llengua pròpia del país». «El català és la llengua pròpia del sistema educatiu andorrà» (1993, 51).
- *Llei d'ordenament del sistema educatiu andorrà*: «es tendeix a l'ús privilegiat del català com a llengua de comunicació». «El català, llengua oficial de l'Estat i mitjà de comunicació i integració». «La formació andorrana s'imparteix necessàriament en català» (1994, 48).
- *Llei d'Universitats*: la llengua oficial és el català, la qual és vehicular (1997, 53).

Crònica parlamentària

El *Diari Oficial del Consell General* número 11/1997, corresponent a la Sessió ordinària del Consell General del dia 18 de desembre de 1997, reflecteix una intervenció parlamentària del conseller general Vicenç Mateu:

«Atès que el 23 de juny de 1997 ens va transmetre l'Avantprojecte de llei d'ordenació lingüística amb la intenció d'assegurar per aquest text el consens necessari entre els diferents grups i per tramitar-lo finalment al Consell General en el termini més breu possible [...]

«Quin és l'interès que el Govern té en aquest text i quin és el termini que s'ha posat per tramitar-lo al Consell General.»

Intervenció del ministre de Cultura Pere Canturri:

«L'interès del Govern en el text de la Llei d'ordenació lingüística és primordial, considerant que forma part del manteniment de la nostra entitat com a llengua oficial de l'Estat i per això l'ha fet.

«El termini que s'ha posat per tramitar-la al Consell General és el de la propera sessió parlamentària (juny 1998). Estic obert a tots els suggeriments que em puguin fer i, en tot cas, desitjo el màxim consens per part de la Comissió Legislativa en el seu moment.»

El *Diari Oficial del Consell General* número 6/1998, corresponent a la Sessió Ordinària del Consell General del dia 30 de juny de 1998, recull la intervenció del ministre de Cultura Pere Canturri:

«Acabant-se avui el període de sessions mencionat he de manifestar-li la meua impossibilitat que el Govern entri a tràmit la llei mencionada, ja que no he rebut encara les observacions que sobre aquesta Llei vulgui trametre'm el Grup Parlamentari que dóna suport al Govern.

«Continuo creient que Andorra, com a Estat sobirà, pot dotar-se de les lleis que consideri convenients i necessàries, i que siguin aprovades pel Consell General amb tota independència. Crec que gran part de la nostra identitat històrica com a poble es basa en el fet de tenir una llengua pròpia.»

Documents internacionals⁶

El reconeixement internacional del Principat d'Andorra permet tenir una versió catalana oficial i pública de tractats internacionals bilaterals i/o trilaterals —signats pel Principat d'Andorra—, i d'altres instruments emanats d'organitzacions internacionals de les quals el Principat d'Andorra esdevé membre.

Tractats bilaterals

- Tractat de bon veïnatge, d'amistat i de cooperació entre el Principat d'Andorra, la República francesa i el Regne d'Espanya: «El present tractat, redactat en un únic exemplar en català, castellà i francès [...]» (1993, 37 i 64).

6. Les notes esmentades fins ara corresponen als anys 1993-1997, menys els documents internacionals, els quals inclouen els publicats fins al dia 30 de desembre de 1998 (BOPA núm. 66).

- Acord entre el Principat d'Andorra i el Regne d'Espanya relatiu a l'estatut del Copríncep episcopal: «El present Acord, redactat en un exemplar únic en castellà i català [...]» (1994, 72).
- Decisió número 1/96 del Comitè Mixt CE-Andorra (1996, 65).
- Decisió número 2/96 del Comitè Mixt CE-Andorra (1996, 65).
- Decisió número 3/96 del Comitè Mixt CE-Andorra (1996, 65).
- Protocol de l'Acord en forma d'intercanvi de cartes entre la Comunitat Econòmica Europea i el Principat d'Andorra després de l'adhesió de la República d'Àustria, de la República de Finlàndia i del Regne de Suècia a la Unió Europea: «redactat en català» (1997, 3).
- Reglament d'aplicació de la Llei del Codi de Duana en l'àmbit de les disposicions de l'acord Principat d'Andorra/CE de data 28 de juny de 1990 (1997, 13).
- Protocol sobre qüestions veterinàries complementari a l'Acord en forma de bescanvi de notes entre el Principat d'Andorra i la Comunitat Econòmica Europea (1997, 74).
- Acord entre la República de Letònia i el Principat d'Andorra sobre la supressió mútua de necessitat de visat signat pel Principat d'Andorra (1998, 22).
- Conveni administratiu entre l'Organització Mundial del Turisme i el Govern del Principat d'Andorra per a l'establiment d'un institut per a la qualitat i l'eficiència en educació i formacions turístiques (1998, 42).
- Acord de base entre l'Organització Mundial de la Salut i el Govern del Principat d'Andorra (1998, 52).
- Decisió número 1/98 del Comitè Mixt CE-Andorra (1998, 59).

Tractats internacionals

- Carta de les Nacions Unides (1993-64).
- Convenció per la qual s'institueix l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual (1994, 50).
- Conveni per a la creació l'Organització Europea de Telecomunicacions per Satèl·lit (EUTELSAT) (1994, 50).
- Unió Internacional de Telecomunicacions (1994, 50).
- Conveni de constitució de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) (1994, 50).
- Estatut del Consell d'Europa (Londres, 5 de maig de 1949) (1994, 71).
- Convenció sobre Drets de l'infant (1996, 7).
- Protocol addicional número 11 a la Convenció per a la salvaguarda

dels drets humans i de les llibertats fonamentals relatiu a la reestructuració del mecanisme de control establert per la Convenció (1996, 9).

- Convenció cultural europea (1996, 9).
- Protocol adicional número 6 a la Convenció per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals relatiu a l'abolició de la pena de mort (1996, 9).
- Convenció per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals (1996, 9).
- Tractat sobre la no-prolifерació de les armes nuclears (1996, 16).
- Conveni pel qual se suprimeix l'exigència de legalització per als documents públics estrangers (Concertat el 5 d'octubre de 1961) (1996, 16).
- Estatuts de l'Organització Mundial de Turisme (1996, 38).
- Convenció de Viena sobre relacions consulars (1996, 50).
- Convenció de Viena sobre relacions diplomàtiques (1996, 50).
- Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa, 25 d'abril de 1996. Declaració interpretativa (feta per Josep B. Zabkar en nom de la Santa Seu). Acta final d'Hèlsinki. Declaració de la Cimera de Budapest (1997, 3).
- Conveni per a la protecció del patrimoni mundial, cultural i natural (1997, 5).
- Conveni internacional per a la creació, a París, d'una oficina internacional de les epizoòties. Annex al Conveni internacional (1997, 5).
- Conveni europeu per a la prevenció de la tortura i de les penes o dels tractes inhumans o degradants. Annex (1997, 5).
- Conveni sobre l'eliminació de tots els tipus de discriminació envers la dona (1997, 10).
- Constitució de l'Organització Mundial de la Salut (1997, 10).
- Conveni relatiu a la protecció dels infants i a la cooperació en matèria d'adopció internacional (1997, 15).
- Esmena al paràgraf 2 de l'article 43 de la Convenció sobre drets de l'infant adoptada a la Conferència General dels Estats parts el 12 de desembre de 1995 (1997, 15).
- Acord europeu relatiu al treball dels equips de conducció dels vehicles que realitzen transports per carreteres (AETR), a Ginebra, de data 1 de juliol de 1970, incloses les esmenes primera, segona i tercera vigents, respectivament, a partir del 3 d'agost de 1983, 24 d'abril de 1992 i 28 de febrer de 1995 (1997, 17).
- Estatuts del Centre Internacional d'Estudis per a la Conservació i la Restauració dels Béns Culturals. ICCROM (1998, 17).

- Conveni relatiu a la creació d'un Consell de cooperació duanera. Annex al Conveni relatiu a la creació d'un Consell de cooperació duanera (1998, 26).
- Conveni europeu per a la protecció del patrimoni arqueològic (revisat) (1998, 26).
- Conveni duaner sobre el carnet ATA per a l'admissió temporal de mercaderies (Conveni ATA), i el seu annex (1998, 26)
- Conveni relatiu a l'admissió temporal (Conveni Istanbul). Annex A. Apèndix I de l'annex. Instruccions relatives a l'ús del carnet ATA. Apèndix II de l'annex A. Annex B.1. Annex B.2. Apèndix I. Apèndix II. Apèndix III. Annex B.3. Apèndix I. Apèndix II. Annex B.4. Annex B.5. Apèndix I. Apèndix II. Apèndix III. Annex B.6. Apèndix I. Apèndix II. Annex B.7. Apèndix. Annex B.8. Annex B.9. Annex C. Annex D. Apèndix. Annex E. Conveni relatiu a l'admissió temporal (1998, 26).
- Conveni sobre la prohibició de la utilització, l'emmagatzematge, la producció i la transferència de mines antipersona i sobre la seva destrucció (1998, 26).
- Constitució de la Unió Internacional de Telecomunicacions. Conveni de la Unió Internacional de Telecomunicacions. Instrument d'esmena a la Constitució de la Unió Internacional de Telecomunicacions (Ginebra 1992). Instrument d'esmena al Conveni de la Unió Internacional de Telecomunicacions (Ginebra 1992) (1998, 55).
- Acord general sobre els privilegis i les immunitats del Consell d'Europa. Protocol addicional a l'Acord general sobre els privilegis i les immunitats del Consell d'Europa. Sisè Protocol addicional a l'Acord general sobre els privilegis i les immunitats del Consell d'Europa. Acord europeu relatiu a les persones que participen en els procediments davant el Tribunal Europeu dels Drets Humans (1998, 55).

